

Monika Rausz

Anna Strzebońska

Polonika w Oddziale Książki Rzadkiej Rosyjskiego Państwowego Uniwersytetu Humanistycznego (RPUH)

Doniesienia o polonikach w zbiorach rosyjskich w okresie powojennym są nieliczne i pochodzą w większości od księgoznawców radzieckich. Publikacje te potwierdzają, że zainteresowanie książką polską pojawiło się już przed reformami Piotra I, w okresie konfliktów militarnych polsko-moskiewskich. Sprzyjała mu znajomość języka polskiego, upowszechnianego przez przebywających w Moskwie jeńców wojennych oraz kontakty dyplomatyczne. Od połowy XVII stulecia w otoczeniu dworu carskiego panowała „moda” na strój, zwyczaje i język polski, spełniający obok łaciny rolę języka elit. Dzieła autorów polskich czytano zarówno w oryginale, jak i tłumaczone na język rosyjski¹.

Pierwsze przekłady książek polskich na język rosyjski pojawiły się stosunkowo wcześniej, bo już w XVI wieku. Trudność w identyfikacji sprawia bardzo swobodne traktowanie tytułatury oryginału. Można więc tylko przypuszczać, że dzieło *O konskiej jeździe* i znajdująca się w bibliotece A.S. Matwiejewa, współpracownika i szefa dyplomacji cara Aleksego Michajłowicza, *Kniga konskaja, w licach, na polskom jazykie*, to prawdopodobnie *Hippika* Drohostajskiego. Niekiedy rozstrzygnięcie kwestii autorstwa książek tematycznie związanych z Polską jest prawie niemożliwe. *Ulozenije polskiego gosudarstwa, czy Czinownik polskiego gosudarstva* mogły być przekładem, ale też równie dobrze mogły wyjść spod pióra obserwatora rosyjskiego. Autorstwo rosyjskie jest natomiast oczywiste w przypadku figurującego w spisie biblioteki carewicza Aleksego Aleksiejewicza *Opisanija koronacii polskiego korola Michaila* – przykładu wysyłanych przez poselstwa na dwór moskiewski relacji – „nowin”, poprzedzających prasę.

Częste były przypadki tłumaczenia z wydań polskich klasyki greckiej i łacińskiej, a utworów autorów polskich – jak Szymona Starowolskiego – z łaciny.

¹ S.P. Luppow, *Książka polska w rosyjskich bibliotekach i księgozbiorach prywatnych XVII i pierwszej połowy XVIII wieku*. Studia o Książce, t. 6 (1976), s. [23].

W późniejszym okresie językiem pośredniczącym w przyswajaniu tekstów polskich stał się francuski, o czym świadczą także przedstawione niżej książki ze zbiorów RPUH.

Znaczącym faktem jest obecność książek w języku polskim w bibliotece A.A. Winiusa, przyjaciela Piotra I, działacza państwowego i tłumacza², członka licznej kolonii niemieckiej w Moskwie.

Za pierwszych Romanowów wzmianki o polonikach – książkach polskich i traktujących o Polsce, w języku oryginału i tłumaczeniach rosyjskich – zawierały inwentarze domowych bibliotek rodziny carskiej. Np. wśród 280 książek cara Fiedora Aleksiejewicza było ponad 10 takich pozycji³. Polskie książki lub ich przekłady posiadała także arystokracja, jak książkę W.W. Golicyn oraz wyższe duchowieństwo, jak Simeon Połocki, Sylwester Miedwiediew, Epifan Sławiniecki i in. Gdy zbiory duchownych-uczonych z kręgu Pieczatnego Dwora (korektora Jefima i metropolity Pawła) weszły w skład Biblioteki Moskowskiej Tipografii, w I połowie XVIII wieku odnotowano w niej ponad 200 poloników. Zarządzeniami kolejnych władz (od Katarzyny II, poprzez rewolucyjne dekryty, do transformacji ostatnich lat) zarówno wymienione tu księgozbiory prywatne, jak i Biblioteka Drukarni, włączone zostały do Biblioteki Synodalnej lub Biblioteki Seminarium Duchownego, a następnie ich ocalałe po rewolucji resztki trafiły do Instytutu Historyczno-Archiwalnego⁴, którego pozostałości spotykamy teraz w bibliotece Rosyjskiego Państwowego Uniwersytetu Humanistycznego.

Dzieje tej biblioteki są wyjątkowo spektakularnym przykładem kolei losu moskiewskich księgozbiorów, a zarazem i znajdujących się w nich poloników. W skład biblioteki weszły zbiory Moskiewskiego Państwowego Instytutu Historyczno-Archiwalnego i Moskiewskiej Wyższej Szkoły Partyjnej, a wraz z nimi (przekazane z Centralnego Urzędu RSFSR ds. Archiwów) zasoby instytucji przedrewolucyjnych, m.in. Moskiewskiego Towarzystwa Archeologicznego, Cesarskiego Towarzystwa Historii i Starożytności Rosji, Moskiewskiego Archiwum Ministerstwa Sprawiedliwości oraz Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych, które mogło wyprowadzić swoją historię od założonej w XVI wieku, zasobnej w polonika, Biblioteki Połskiego Prikaza.

Najcenniejsze dzieła z tych kolekcji stały się podstawą formowanego od 1992 roku Oddziału Książki Rzadkiej w bibliotece RPUH. W czasie naszego pobytu w Moskwie, w końcu 1999 roku, znajdowało się tam ponad 20 tys. ksiąg rękopiśmiennych, inkunabułów i starodruków z XV–XIX wieku. Wobec ograniczonego czasu, jakim dysponowałyśmy na zapoznanie się z Oddziałem, kierująca nim Tatjana Nikołajewna Rybina mogła zaprezentować nam tylko wybór posiadanych poloników. Ich opisy zamieszczono na końcu niniejszego opracowania; zawierają adnotacje o prowienienjach (pieczęciach, exlibrisach oraz notatkach).

² Ibidem, s. 35.

³ R.E. Bieniewa, T. Ja. Briskman, M.A. Jermołajewa, *Moskowskie biblioteki*, Moskwa 1999, s. 5.

⁴ S.P. Łuppowa, op. cit., s. 45–46.

Z Oddziałem współpracuje uniwersyteckie Centrum Konserwacji, mieszczące się w zabytkowym budynku Pieczętnego Dwora, gdzie jak już wspomniano, w XVII i XVIII wieku duchowni–uczeni nadzorujący drukarnię – kolekcjonowali polonika.

W XVII wieku Rosjanie kupowali książki polskie głównie za pośrednictwem członków legacji polskich w Moskwie i poselstw carskich w Warszawie. Jedną z większych ówczesnych kolekcji poloników należała do biblioteki Posolskiego Príkaza. Łuppow przytacza spis książek polskich, zamówionych w 1653 r. przez Urząd Poselski u wyjeżdżającego na misję dyplomatyczną księcia Repnina-Oboleńskiego⁵. Wykaz ten wskazywał na dobrą orientację w literaturze staropolskiej. Biblioteka Urzędu Poselskiego stale wzbogacała się o nowe pozycje obcojęzyczne, m.in. o książki ze Smoleńska, księgozbiór A. Matwiejewa i w końcu XVII wieku była, obok Biblioteki Typografii i Biblioteki Kijowsko-Pieczorskiej Ławry, jedną z bibliotek, gdzie znajdowały się liczne polonika.

Zainteresowanie Rosjan budziły także druki religijne, jak sprzedawane w Moskwie, a dostarczane przez ławrę Kijowsko-Pieczorską *Biblia Ostrogska i Psalterz*. O rozmiarach tej ekspansji świadczyć mogą próby jej ograniczenia, podejmowane przez cerkiew prawosławną, np. urzędowy zakaz z 1672 r. posiadania przez Rosjan książek łacińskich i polskich⁶. Jednak, jak wspomniano, nawet w inwentarzach księgozbiorów duchowieństwa prawosławnego odnaleziono zapiski o polskich dziełach, a w ich sprzedaży pośredniczyły również środowiska klasztorne.

W XVII-wiecznych spisach odnotowywano dzieła głównie z zakresu prawa, polityki i historii, zwłaszcza paraliterackie kroniki Długosza, Bielskiego, Kromera (*Polonia*), Kochowskiego (*Annales Polonis*) i Strykowskiego, pisma moralistów politycznych (Skargi, A.M. Fredry), herbarze, literaturę piękną, a także rozmaite kompendia wiedzy, ogólne i specjalistyczne. Najliczniejsze są jednak przekazy dotyczące książki polskiej z zakresu historiografii. Polityk z kręgu Piotra I, Andrej Artamowicz Matwiejew zgromadził ponad tysiąc pozycji literatury zagranicznej, w tym znaczną ilość dzieł autorów polskich lub o Polsce piszących. W liczącej blisko 3 tysiące dzieł, bibliotece księcia Dymitra M. Golicyna⁷ (koniec XVIII w.) obok 14 książek w języku polskim figurowały znacznie liczniejsze teksty Polsce poświęcone, jak: *Chroniques et annales de Pologne* (Paris 1573), *Discours sur le gouvernement de Pologne* (Paris 1670), *Histoire de Pologne et du grand duche de Lithuanie* (Amsterdam 1698) i inne. Pozostałości również z tego księgozbioru powinny znajdować się w bibliotece RPUH, przejęte z biblioteki Muzeum Historycznego jako kolekcja Czertkowa.

Przykładem różnorodności dróg przenikania poloników do zbiorów rosyjskich mogą być trzy wersje *Histoire générale de Pologne* pióra de Solignaca, obecne w zbiorze RPUH – edycje paryska, amsterdamska i petersburska. Solignac był sekretarzem Stanisława Leszczyńskiego przez 29 lat, do śmierci króla w 1766 r. Przy-

⁵ Ibidem, s. 31–32.

⁶ Ibidem, s. 27.

⁷ Ibidem, s. 33–34.

czynił się w znacznym stopniu do założenia Akademii w Nancy, której został stałym sekretarzem. Był też członkiem licznych towarzystw literackich, a także Akademii Berlińskiej. Na polecenie króla napisał *Historię Polski*, t. 1–5, (wyd. fr. 1747) oraz przetłumaczył na język francuski traktat *Głos wolny wolność ubezpieczający*. W polskiej historiografii 18 stulecia zajmował wyjątkowe miejsce. *Historia Polski* Solignaca miała wiele wydań i była tłumaczona na język niemiecki, rosyjski i polski. Tłumaczenie polskie zostało dokonane w Wilnie, prawdopodobnie przez tamtejszych pijarów Bernarda Ludwika Marcina Syrucia (1731–1784) oraz Ignacego Pokubiato (1736–1811), który przed 1772 r. przebywał w Lotaryngii. Edycja wileńska z lat 1763–1767 miała tytuł: *Historia polska napisana w języku francuskim przez J. P. De Solignac sekretarza Króla JMci Polskiego Xiążęcia Lotaryńskiego y Baru*; w szkołach pijarskich była podręcznikiem do nauki historii ojczystej⁸. 2-tomowe wydanie rosyjskie ukazało się prawie równoległe z wydaniem polskim (Petersburg, 1766). Dzieło zostało skrócone i miało charakter bardziej popularny niż naukowy. To właśnie wydanie znajduje się w Oddziale Książki Rzadkiej.

Interesującą jest osoba jego tłumacza, Teodora Emina (1735–1770), „urodzonego i wykształconego w Polsce”. Po burzliwej młodości spędzonej na podróżach po Europie i Azji Emin osiadł w Petersburgu, gdzie – dzięki znajomości 12-tu języków obcych – został tłumaczem Urzędu Spraw Zagranicznych. Wydawał pismo satyryczne *Poczta piekielna* oraz publikował różnego typu dzieła, od powieści awanturnych i dydaktycznych do opracowań poważniejszych, jak *Historia Rosji i Krótka historia Porty Ottomańskiej*. Był ponadto autorem pierwszej w Rosji powieści epistolarnej, *Listy Ernesta do Dorothei*⁹, wyd. 1866 r., a naśladowanej *Nową Heloizę* J.J. Rousseau.

Innym rodzajem poloników są dzieła poświęcone Polsce, wydane w oficynach rosyjskich. Wśród zgromadzonych w RPUH druków grażdanką (krojem czcionki używanym od czasów Piotra I do 1825 r.) znajdują się dzieła tematycznie związane z Polską, jak np. *Kniga istorjografija poczatija imienie, slawy, razszirenija naroda slawjanskogo* oraz *O izobranii koroliej w Polszi*, wydane w Petersburgu w 1722 i 1764 r. Późniejsza z nich została napisana przez Augusta Schlözera, cenionego historyka niemieckiego. W latach 1761–67 Schlözer wykładał w Akademii Petersburskiej; za dzieła o historii Rosji został obdarzony przez cara tytułem szlacheckim¹⁰. W kilku rozprawach poświęconych historii ludów Europy północnej i wschodniej polemizował z mitycznymi początkami przedpiastowskiej państwowości, wywodzonej przez średniowiecznych polskich kronikarzy od Lecha. Można więc także i drugą z cytowanych tu książek wiązać z zainteresowaniami naukowymi Schlözera.

W repertuarze oficyn rosyjskich figurowały również dzieła publicystów polskiego pochodzenia, o różnych orientacjach politycznych, czego przykładem w zbiorze

⁸ A. Krawczyk, „*Historia Polski*” Pierr’a Josepha Solignaca – nieznaną podręcznik szkół pijarskich, [w:] *Historia: poznanie i przekaz*, pod red. B. Jakubowskiej, Rzeszów 2000, s. 84–85.

⁹ *Encyklopedia Powszechna*, t. 8. Nakł. Orgelbranda, Warszawa 1861.

¹⁰ *Ibidem*, t. 23, Warszawa 1866.

rze RPUH jest wydana w Petersburgu w 1818 r. *Respect du a la tete couronnée... a la Pologne, en réponse aux écrits calomniant la mémoire de feu Stanislas Auguste*, pióra Łoborzewskiego, publicyisty, prawdopodobnie podwójnego agenta (Stanisława Augusta i cara), potem oficera rosyjskiego i kawalera carskich orderów. W cytowanym tu druku, jednym z 3 wydanych w czasie służby w Petersburgu, Łoborzewski przedstawił się jako monarchista, zwolennik ścisłego związku z Cesarstwem, ale również przejawiał swoisty patriotyzm w relacjonowaniu historii i kultury polskiej.

W Oddziale Książki Rzadkiej znajdują się także polonika autorów rosyjskich, wydawane za granicą. Przykładem może być rozprawa Schédo-Ferrotiego: *La Question Polonaise au point de vue de la Pologne, de la Russie et de l'Europe*. Schédo-Ferroti, to pseudonim publicystyczny rosyjskiego barona Fedora Ivanowicza Firksa¹¹ (1812–1872), z wykształcenia inżyniera, budowniczego dróg, ale również członka legacji rosyjskiej w Brukseli. [Estreicher podaje, że za autora wymienionej rozprawy „uchodził Wałujew, były poseł rosyjski w Bruxelli”]¹². Firks ostatnie lata życia poświęcił publicystyce, wydając szereg rozpraw w języku francuskim, dotyczących przede wszystkim wewnętrznej polityki Rosji, interesowały go jednak także sprawy Polski. W szkicach poświęconym polskim problemom polemizował z Katkowym, a największy rozgłos przyniosła mu rozprawa opublikowana w Paryżu w 1864 r. („w czasie polskiego powstania”) pt. *Que fera-t-on de la Pologne?* Starł się w niej dowieść, że „ultra-rosyjskie idee moskiewskiej prasy nie cieszą się sympatią w narodzie i że najlepszym rozstrzygnięciem polskiego problemu byłoby darowanie Polsce, na zawsze zjednoczonej z Rosją, rządu narodowościowego wybranego w wolnych wyborach”¹³.

Z czasem edycje polskie pojawiły się także w zbiorach uczonych. Łuppow wspomina o pracach, m.in. Łomonosowa, nad dziełami historiografii polskiej. Podobne były zapewne przyczyny sprowadzania do Rosji paranaukowych rozpraw z połowy XIX stulecia, jak obecne w zbiorze RPUH dzieła Łukasza Gołębiowskiego i Tomasza Świącickiego, czy mającej dla współczesnych ogromną wartość informacyjną pracy Bandkiego. Są to pierwsze polskie wydania, co świadczy o szybkiej transmisji polskiej myśli naukowej.

U progu XX wieku Moskwa i Petersburg były centrami uniwersyteckimi, gdzie studiowało i pracowało wielu uczonych polskich. Egzemplarze ich prac wraz z dedykacjami znalazły się w prywatnych księgozbiorach intelektualistów rosyjskich, by potem jako spuścizny przejść w posiadanie macierzystej instytucji naukowej¹⁴. Ślady tego rodzaju kontaktów personalnych zachowały się na kartach książek biblioteki RPUH. Uczelnia kontynuuje bowiem tradycje działającego w latach 1908–1917 Moskiewskiego Miejskiego Narodowego Uniwersytetu im. Alfonsa Leona Szaniaw-

¹¹ Wg Estreichera, Biblioteki Narodowej Polski oraz LCC nazwisko brzmi: Fircks.

¹² K. Estreicher, *Bibliografia Polska XIX. Stolecia*, t. IV, Kraków 1878, s. 189.

¹³ *Encyklopedycznyj słowar*, t. 39, S.-Peterburg 1903.

¹⁴ S.P. Łuppow, op. cit., s. 36.

skiego, co m.in. wyraża się dążeniem do odtworzenia księgozbioru uczelni z okresu przedrewolucyjnego. Rząd Federacji Rosyjskiej powołał specjalną komisję, wspierającą te działania. W roku 1996 utworzono, początkowo jako ekspozycję, potem stały fragment Oddziału Książki Rzadkiej, „Gabinet A.L. Szaniawskiego”. Zawiera on, m.in. darowizny znanych osobistości świata nauki i kultury. Na szczególną uwagę zasługują książki z kolekcji Iwana Rjabinina w zbiorze Pawła Pietrowicza Smirnowa z dedykacjami i autografami uczonych polskich.

Paweł Pietrowicz Smirnow (1882–1947), historyk, absolwent uniwersytetu kijowskiego, w ostatnim dziesięcioleciu swego życia był profesorem Instytutu Historyczno-Archiwalnego w Moskwie. Prywatny księgozbiór Smirnowa, po jego śmierci, został przekazany bibliotece Instytutu Historyczno-Archiwalnego, a obecnie jego część (ponad 1600 t.) znajduje się w Oddziale Książek Rzadkich biblioteki RPUH. Zaprezentowano nam pochodzące z tego zbioru publikacje XX-wiecznych historyków polskich z dedykacjami, w większości opatrzone uwagą: „z kolekcji Iwana Rjabinina”, przejęte prawdopodobnie przez Smirnowa, po opuszczeniu Rosji przez Rjabinina.

Z kolekcji tej pochodzą dwa współprawne tomy tytułu *Łukasiński*, autorstwa Askenazego. Autor, bądź właściciel książki, zrobił na nie zadrukowanych kartach własne notatki w języku polskim. Jedne dotyczą wypisów rzeczowych z treści z podaniem stron, drugie natomiast są charakterystyką generała Józefa Zajączka, pod dowództwem którego tytułowy bohater – Łukasiński, odbył kampanię przeciw Prusom.

Jan Riabinin (1878–1942), historyk, wybitny archiwista, to jeszcze jedna postać związana z książką polską w Rosji. Urodził się w Lublinie w rodzinie rosyjskiego urzędnika pracującego w Lubelskim Urzędzie Gubernialnym do Spraw Włościańskich. Był początkowo uczniem Hieronima Łopacińskiego w Lublinie, jednak gimnazjum klasyczne, a potem studia ukończył w Moskwie, gdzie musiał wyjechać, aby ratować u specjalisty zanikający słuch. Tam w latach 1901–1904 studiował historię na Uniwersytecie Moskiewskim i pomimo całkowitej utraty słuchu otrzymał dyplom z wyróżnieniem. Jako archiwista w Archiwum Głównym Spraw Zagranicznych w Moskwie opracowywał tamtejsze polonika (głównie archiwalia dotyczące powstania kościuszkowskiego oraz czasów panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego). Sporządził rejestr polskich akt wywiezionych do Moskwy. Na podstawie jego pracy akta te zostały zwrócone Polsce. Często pomagał polskim uczynom w poszukiwaniu materiałów w archiwach moskiewskich, stąd jego osobiste kontakty z Askenazym, Konopczyńskim przebywającym w Rosji w latach 1909–1912, Łopacińskim¹⁵ i innymi archiwistami i historykami, których prace znalazły się w jego zbiorze, a potem w bibliotece RPUH. W zamieszczonym tutaj wykazie, przytoczono ich opis oraz dedykacje i proweniencje.

¹⁵ K. Gawarecka, *Jan Riabinin – kustosz Archiwum Państwowego w Lublinie : w szesnastą rocznicę zgonu*, [w:] *Archeion*, t. 29, 1958, s. [209]–219.

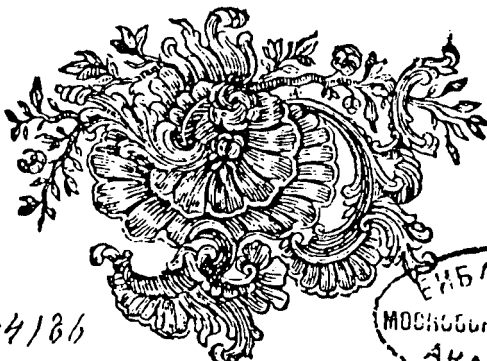
ИСТОРИЯ ²⁹
⁵¹⁶ П О Л Ъ С К А Я ^{9(43.8)}
С 60

1637-6-72

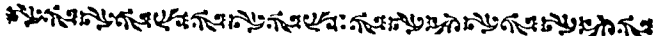
СОЧИНЕНІЯ Г. СОЛИНЯКА,
Тайнаго Секретаря Его Величества Короля
Польскаго и Герцога Лотарингскаго.

Перевелъ съ Французскаго
ФЕДОРЪ ЭМИНЬ.

~~55578~~

v. 4/86

ВЪ САНКТ ПЕТЕРБУРГѢ
при Императорской Академіи Наукъ
1766 года.

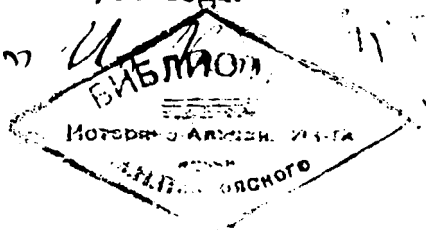

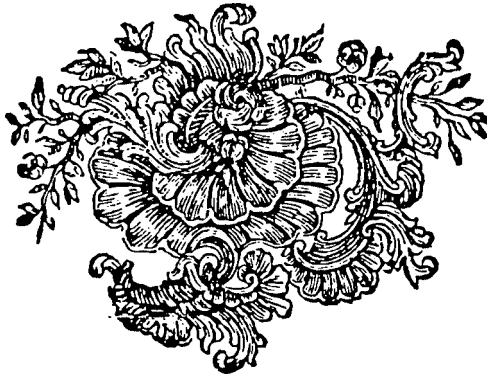
Рис. 1 і 2. Карты титулові двутомового, скорóченного przekładu *Historii Polski* Solignaca, wyd. w Petersburgu, 1766 r. z prowieniecjami: Biblioteka Istoriko-Archiwn. In-ta M.N. Pokrowskiego. Biblioteka Moskowskoj Duchownoj Akademii.

ИСТОРИЯ R 9
ПОЛЬСКАЯ 943.2
С 60

Томъ II.

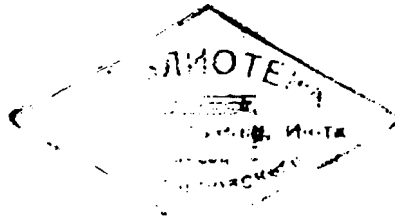
СОЧИНЕНІЯ Г. СОДНИКА
Тайнаго Секретаря Его Величества Короля
Польскаго и Герцога Лотарингскаго.

Перевелъ съ Французскаго
Евдоръ Эмннъ.

—————

ВЪ САНКТ ПЕТЕРБУРГѢ
при Императорской Академіи Наукъ
1766 года.

1637 - 7.72
55576

15

HISTOIRE

GÉNÉRALE 9/43.8/

DE S-70

POLOGNE,

Par M. le Chevalier DE SOLIGNAC,
Secrétaire du Cabinet & des Comman-
denens du Roi de Pologne, Duc de
Lorraine & de Bar.

TOME SECOND.

A P A R I S,

Chez JEAN-THOMAS HERISSANT, rue
S. Jacques, à S. Paul & à S. Hilaire.

M. DCC. L.

Avec Approbation & Privilège du Roi.

Ryc. 3. Karta tytułowa tomu 2 *Historii Polski* Solignaca, wyd. w Paryżu, 1750 r. z prowie-
niencjami: „Biblioteka Istoriko-Archiwnogo Institutu”. [druga pieczęć niezidentyfi-
kowana].

PANOWANIE

WŁADYSŁAWA JAGIELŁY

przez

Lukasza Golebiewskiego

9/42.87
G 67

B. CZYNNEGO CZŁONKA I SEKRETARZA B. TOWARZYSTWA KR. WARSZAWSK
PRZYJACIÓŁ NAUK.

26067
341-11-142
S
X

WARSZAWA,

W DRUKARNI S. ORGELBRANDA

przy ulicy Miodowej pod Nr 196.

1846.

Ryc. 4. Karta tytułowa z prowieniecjami: [nieczytelne]; pieczęć owalna i pieczęć prostokątna z herbem i nazwiskiem Dworakowski oraz odcisk woskowy pieczęci okrągłej z herbem, inic. A.C. i napisem: Dom W.Xięcia nasz....

Dr. L. Trubala

11

2/43.8/

1270

SZKICE HISTORYCZNE

SERYA PIERWSZA

341-25-74
00967

9

VII

KRÓLEWICZ JAN KAZIMIERZ
 OBLĘŻENIE LWOWA
 OBLĘŻENIE ZBARAŻA — POSELSCTWO
 PUSZKINA W POLSCE
 BITWA POD BERESTECKIEM
 KOSTKA-NAPIERSKI

WYDANIE CZWARTE

Z PIĘCIOMA RYCINAMI

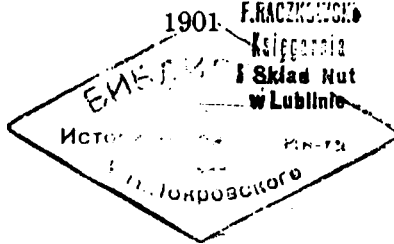
WARSZAWA

NAKŁAD GEBETHNERA I WOLFFA

KRAKÓW -- G. GEBETHNER I SPÓŁKA

1901 F. RACZKOWSKI

Księgarnia
i Skład Nut
w Lublinie

Ryc. 5. Karta tytułowa z proweniencją: „Библиотека Историко-Архивного Ин-та М.Н. Покровского” oraz pieczęć: „F. Raczkowski Księgarnia i Skład Nut w Lublinie”.

li

2(43.8)
597

OPIS STAROŻYTNEJ POLSKI,

przez

Tomasza Święckiego,

MECENASA PRZY NAJWYŻSZYM SĄDZIE KRÓLESTWA POLSKIEGO,
PODLASIANINA.

3412-71-84
9006

9

TYTUS
TOM II. BUDZYNOWSKI

*Quis est quem non moveat rerum gestarum
memoria consignataque antiquitas.
Cicero.*

WYDANIE

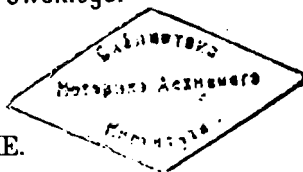
Kazimierza Józefa Turowskiego.

7.245

W KRAKOWIE.

Nakładem i Czcionkami „Czasu.”

1861.

Ryc. 6. Karta tytułowa z prowienienjami: „Tytus Budzynowski”. „Biblioteka Ossolin.”. „Библиотека Историко-Архивного Института” oraz owalna pieczętka z nadrukiem: „Wtórót”

W roku 1921 Riabinin wrócił do Lublina i rozpoczął pracę w tamtejszym Archiwum Państwowym. Opublikował wiele prac dotyczących historii i kultury Lublina; jego dorobek jest wspaniałym źródłem dla badaczy dziejów tego miasta. W uznaniu zasług dla kultury polskiej został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi, a w 1922 r. otrzymał wraz z rodziną obywatelstwo Rzeczypospolitej Polskiej¹⁶. [Na temat niezmiernie ciekawego i twórczego życia Rabinina, jest aktualnie przygotowywane oddzielne opracowanie].

* * *

Czytelnia Oddziału Książki Rzadkiej dzięki odtworzonym z pietyzmem XIX-wiecznym wnętrzom bibliotecznym, wprowadza użytkownika w wyciszony, pełen skupienia klimat minionej epoki. Zbiory są jeszcze kompletowane i katalogowane komputerowo, już teraz jednak mogą budzić zainteresowanie polskich badaczy, historyków, historyków piśmiennictwa i in. Prezentacja kilkunastu poloników jest sygnałem o możliwościach badawczych, jakie kryją zasoby biblioteki. Planowana komputerowa ogólnopaństwowa baza danych „*Fondy książnych pamjatnikow Rosii*”, umożliwi w przyszłości poszerzenie tych obserwacji¹⁷.

Literatura

- Bienewa R.E., Briskman T. Ja., Jermolajewa M.A., *Moskowskije biblioteki*, Moskwa 1999.
- Czczulin N.D., *K woprosu o rasprostranienii v moskowskom gosudarstwie inozemnych wlijanij*, Moskwa 1902 [odb. z RPUH, 3 s.].
- Enciklopediczeskij slovar*, t. 39. Izd.: F.A. Brokgauz (Lejpcig), I.A. Jefron (S.-Peterburg). S.-Peterburg 1903.
- Encyklopedia Powszechna*, Warszawa 1859–1868, Nakł. S. Orgelbranda.
- Estreicher K., *Bibliografia Polska*.
- Finkel L., *Bibliografia historii polskiej*, Warszawa 1956.
- Fondy książnych pamjatnikow Rosii. Prospekt: baza danych; mszp., uzyskany z Oddziału Rzadkiej Książki Biblioteki RPUH; w tekście wzmianka o wydanym w 1990 r. wykazie: Fondy redkich i cennych izdanij – książnych pamjatnikow w bibliotekach RSFSR.
- Gawarecka K., *Jan Riabinin – kustosz Archiwum Państwowego w Lublinie: w szesnastą rocznicę zgonu*, [w:] Archeion, t. 29, 1958, s. [209]–219.
- Kempa A., *Książka polska w Petersburgu (1773–1920)*. „Folia Librorum” 6 (1995).
- Krawczyk A., *„Historia Polski” Pierr’a Josepha Solignaca – nieznanzy podręcznik szkół pijarskich*, [w:] *Historia: poznanie i przekaz*, pod red. B. Jakubowskiej, Rzeszów 2000, s. [83]–94.
- Kuzłejko J., *Książka polska w Rosji na przełomie XIX i XX wieku*, Warszawa 1993. *Leksykon PWN*.

¹⁶ D. Magier, *Jan Riabinin (1878–1942)*, „Archiwista Polski” nr 4; 1996, s. 91.

¹⁷ Fondy książnych pamjatnikow Rosii. Prospekt: baza danych; mszp., uzyskany z Oddziału Rzadkiej Książki Biblioteki RPUH; w tekście wzmianka o wydanym w 1990 r. wykazie: Fondy redkich i cennych izdanij – książnych pamjatnikow w bibliotekach RSFSR.

Luppow S.P., *Książka polska w rosyjskich bibliotekach i księgozbiorach prywatnych XVII i pierwszej połowy XVIII wieku*. Studia o Książce, t. 6 (1976).

Magier D., *Jan Riabinin (1878–1942)*, „Archiwista Polski” nr 4; 1996, s. 87–93.

Polski Słownik Biograficzny.

Rossijskij Gosudarstwennyj Gumanitarnyj Uniwersitet: biblioteka. [Sost. W.Z. Grigoriewa. Moskwa 1991].

Rossijskij Gosudarstwennyj Gumanitarnyj Uniwersitet: tradiciji Rossijskogo Gumanitar no-go obrazowanija. [Sost. I. L. Solc. Moskwa 1995].

Zasłużeni obywatele miasta Lublina – <http://www.um.lublin.pl/miasto/zobywatele.htm>

Spis cytowanych poloników ze zbiorów RPUH

1. Книга Историография початия имене, славы, и расширения народа славянского, передевана со италианского на российской языкъ, и напечатана повелением и во время счастливого владения Петра Великого императора и самодержца Всероссийского и протчая, и протчая, и протчая.
В Санктпетербургской типографии, 1722 года, августа в 20 день. С. 39-50: Новонаселение славян в Богемии [то есть в Чешской земле] и в Польше.

Schlözer August Ludwik, von (1735-1809)

2. О избрании королей въ Польшь. Сочинилъ Августъ Шльцеръ [изд.] Въ Санктпетербургъ при Морскомъ Шляхетномъ Кадетскомъ, 1764 года. 116, [1] s.; 19 x 12 cm; opr. półskórek; druk grażdanka; piecz. rombooidalna: „Историко-Архивн. Ин-та М.Н. Покровского”;
[treść: historia Polski od czasów mitycznych pierwszych Piastów, datowanych na 840 r.n.e.; prawdopodobnie wolny przekład jednej z polskich Kronik; tekst kończy parafraza sentencji łacińskiej: „Tantae molis erat Lechorum condere gentem”.].
Estr. XXX, 284; XXVII,219; Finkel, poz. 16416

Solignac Pierre Joseph de la Pimpie (1687-1773)

3. История польская. сочиненія Г. Солиняка Тайнаго Секретаря Его Величества Короля Польскаго и Герцога Лотаривскаго. Перевель съ французскаго Федоръ Эминь. [изд.] Въ Санктпетербургъ при Императорской Академии Наукъ 1766 года Т. 1, 2.
415, 415 s.; 20 x 13 cm.; opr. T.1 w skórę, grzbiet z wyp. szyciami, brzegi stron barwione; T. 2 opr. w półskórek (tańsza cz. nakładu). Na egz. znaki własnościowe: piecz. rombooidalna – „Библиотека Историко-Архивн. Ин-та М.Н. Покровского”, owalna – „Библиотека Московской Духовной Академіи””, ekslibris: „Из библиотеке К.И. Невоструева”;
marginalia druk.: daty omawianych okresów historycznych.
Estr. XXIX, 36

4. Histoire générale de Pologne, par M. le Chevalier de Solignac, Secrétaire du Cabinet et des Commandemens du Roi de Pologne, Duc de Lorraine et de Bar. Tome second. [wyd.] A Paris, Chez Jean-Thomas Herissant, rue S. Jacques, á S. Paul & á S. Hilaire. M. DCC. L [1750].
Avec Approbation et Privilége du Roi.
403 s.; 17,5 x 10 cm, [oprawa: skóra; piecz. romboidalna: „Библиотека Историко-Архивного Института”, ozdobnik drukarski].
Estr. XXIX, 33
5. Histoire générale de Pologne, par M. le Chevalier de Solignac, Secrétaire du Cabinet et des Commandemens du Roi de Pologne, Duc de Lorraine et de Bar. Tome cinquieme. [wyd.] A Amsterdam, Chez Henri du Sauzet, M. DCC. LI. [1751].
320 s.; 16,5 x 10,3 cm, [oprawa: skóra z supereksibrisem na środku: „K.C.K.M” w otoczce floresowej, na karcie tyt. odcisk piecz. nieczytelny oraz piecz. romboidalna „Библиотека Историко-Архивного Института”, ozdobnik drukarski].
Estr. XXIX, 34

Łoborzewski Ignacy (1750-1826?)

6. Respect du a la tete couronnée, ou exposé historique, politique et moral des grands événemens relatifs a la Pologne, en réponse aux écrits calomniant la mémoire de feu Stanislas Auguste, dernier Roi électif de Pologne par M. Łoborzewski Conseiller-d’Etat actuel de S.M. Impériale, chevalier des ordres de Ste.-Anne de la premiere classe, St. Stanislas et St.-Vladimir, ancien représentant et membre de la commission de la Guerre dans la ci-devant république de Pologne. St. Pétersburg, de l’Imprimerie de Pluchart 1818.
228 s.; 22 x 13 cm. [broszura w szarym kartonie; znak własnościowy: okr. piecz.: „игличская городская библиотека” i piecz. romboidalna: „Библиотека Историко-Архивного Института”];
druk rosyjski, czcionka łac.]
Estr. III, 12

Gołębiowski Łukasz (1773-1849)

7. Panowanie Władysława Jagiełły przez łukasza Gpłębiowskiego b. czynnego członka i sekretarza b. Towarzystwa Kr. Warszawsk. Przyjaciół Nauk. [Dzieje Polski. T. 1: Dzieje Polski za Władysława Jagiełły i Władysława IIIgo]. Warszawa 1846, w drukarni S. Orgelbranda przy ul. Miodowej pod nr 496.
XXVI, 573 s.; 21 x 13 cm., opr. w półskórek, z tyt. grzbiet.
Pozwolenie cenzora: „Wolno drukować z warunkiem złożenia w komitecie Cenzury po wydrukowaniu, prawem przep.....w Warszawie 6/18 X 1845, cenzor Niezabitowski”.

[Znaki własnościowe nieczytelne : pieczęć owalna i pieczęć prostokątna z herbem i nazwiskiem Dworakowski oraz odcisk woskowy pieczęci okrągłej z herbem, inic. A.C. i napisem: Dom W.Xięcia nasz....]

Estr. II, 57

Święcicki Tomasz (1774-1837)

8. Opis Starożytnej Polski, przez Tomasza Święcickiego mecenasa przy Najwyższej Sądzie Królestwa Polskiego, Podlasiianina. Tom II.

Wydanie Kazimierza Józefa Turowskiego w Krakowie Nakładem i Czcionkami „Czasu” 1861. – 214 s.; 18,3 x 13 cm.

[prowienienie: 1/ Tytus Budzynowski; 2/ Biblioteka Ossolin; 3/ piecz. romboidalna: „Библиотека Историко-Архивного Института”; na karcie tyt. owalna pieczęć z nadrukiem: „Wtórot” [Второт = dublet ?].

Estr. IV, 417

Bandtkie Jerzy Samuel (1768-1835)

9. Historia drukarni w Królestwie Polskiem i Wielkiem Xięstwie Litewskiem jako i w kraiach zagranicznych, w których polskie dzieła wychodziły przez Jerzego Samuela Bandtkie Doktora Filozofii i Bibliotekarza w Uniwersytecie Krakowskim, Członka Towarzystwa Królewskiego Przyjaciół Nauk w Warszawie, Towarzystw Uczonych Krakowskiego, Górney Luzacyi i Wrocławskiego. W Krakowie: w drukarni Józefa Mateckiego, 1826. T. 1, 2.

S. XXXII, 448, 352; 18 x 11 cm.; [papier czerp., opr. w półpłótno i skórę groszk.; na t.1 nieczytelny podpis: S. Wo[dzicki ?]...; piecz. romboidalna: „Библиотека Историко-Архивного Института”].

Estr. I, 63

Fircks Fedor (Ivanoviè [pseud. Schédo-Ferroti]) (1812-1872)

10. La Question Polonaise au point de vue de la Pologne, de la Russie et de l'Europe. par D. K. Schédo-Ferroti. Édition Schnée, Paris Chez E. Dentu, Libraire-Éditeur, Palais Royal, galerie d'Orléans,13; Bruxelles, a l'Office de publicité, 39 Montagne de la Cour; Berlin: Librairie B. Behr (E. Bock) 1863. 130 s.; 23,5 x 15,3 cm.

[prowienienca: pieczęć z nadrukiem: „Б.М.А.К.” (Библиотека Московского); na s. przytyt.: „Bruxelles, Imprimerie de A. Mertens et Fils 22, rue de l'Escalier”; oprawa twarda, grzbiet skóra, powtórzony superelibris: „Б.М.А.К.”].

Estr. IV, 189

Prace autorów polskich z dedykacjami dla Rosjan, ze zbiorów Iwana Rjabinina

Smoleński Władysław (1851-1926)

1. Władysław Smoleński. Konfederacja Targowicka
Kraków: Nakładem Autora. Skład Główny w Księgarni G. Gebethnera i Spółki
1903.
463 s.; 21,5 x 15 cm.
[pieczętki: „F. Raczkowski, Księgarnia i Skład Nut w Lublinie” oraz „Библиотека Историко-Архивного Ин-та М.Н. Покровского”].
z kolekcji Iwana Rjabinina

Askenazy Szymon (1866-1935)

2. Szymon Askenazy. Rosya–Polska 1815–1830 Lwów : Nakładem H. Altenberga; Warszawa – E. Wende i Sp., 1907.
206, [1] s.; 22,7 x 15,5 cm.
[w oprawę wszyta karta z odręcznym rosyjskim wpisem; znak drukarni i pieczęć romboidalna: „Библиотека Историко-Архивного Ин-та М.Н. Покровского”]
z kolekcji Iwana Rjabinina
3. Szymon Askenazy. Łukasiński, [T.] I. Warszawa: Nakład Księgarni pod firmą E. Wende i S-ka (T. Hiż i A. Turkuł); Lwów – H. Altenberg, 1908. 416 s.
współoprany: [T.] II.- 420, [1] s.; 22,1 x 14,5 cm.
[znak firmowy księgarni Wende; [na zachowanej oprawie broszurowej oprawa twarda półskórek; na str. zatyt. i na str. ze spisem treści oraz między T. I i II – odręczne zapiski; pieczęć romboidalna: „Библиотека Историко-Архивн. Ин-та М.Н. Покровского”]
z kolekcji Iwana Rjabinina

Konopczyński Władysław (1880-1952)

4. Monografie w zakresie dziejów nowożytnych. Wydawca Szymon Askenazy. Tom VII–VIII.
Polska w dobie wojny siedmioletniej. Cz. I: 1755–1758 przez Władysława Konopczyńskiego (z zapomogi Kasy Pomocy dla osób pracujących na polu naukowym imienia dr med. Józefa Mianowskiego).
Warszawa: Skład Główny w Księgarni Gebethnera i Wolffa, Kraków: G. Gebethner i Spółka 1909. 548, [1] s.; 21,5 x 15 cm. Cena rb. 1 kop. 50.
[oprawa twarda (pierwotnie broszurowa) grzbiet i narożniki – skóra; na s. tyt. odręczny napis: „Od autora 20 IX 09”].
z kolekcji Iwana Rjabinina

Kubala Ludwik (1838–1918)

5. Kubala L. dr. Szkice historyczne. Serya pierwsza: królewicz Jan Kazimierz; oblężenie Lwowa; oblężenie Zbaraża – poselstwo Puszkina w Polsce; bitwa pod Beresteczkiem; Kostka-Napierski. Wyd. 4 z 5 rycinami. Warszawa: Nakł. Gebethnera i Wolfa; Kraków: Nakł. Gebethner i Ska, 1901.
[Znaki własnościowe: pieczęć: „F. Raczkowski Księgarnia i Skład Nut w Lublinie” oraz romboidalna: „Библиотека Историко-Архивн. Ин-та М.Н. Покровского”; na grzbiecie oprawy tłoczone „L.R.”; na ost. str. dopisek odręczny: „L. Kubala. Stanisław Orzechowski i wpływ jego na Rzptę wobec reformacji XVI w. Lwów”]
z kolekcji Iwana Rjabinina

Łodyński Marian Tadeusz Witold (1884–1972)

6. Łodyński Maryan, Dr. Dokument „Dagome iudex” a „kwestya sardyńska” w XI wieku
Nadb. z Rozpraw PAU-Wydz. Fil.-Hist., T. 54.
[Na k. tyt. dedykacja: „na pamiątkę mile spędzonych chwil w podkremlowskim grodzie M. Łodziński, Kraków 7 III 1913”]

**Polonica in the Rare Books Section of the Russian State University
for the Humanities**

Abstract

The paper contains a historical outline of the Polonica (books in Polish and about Poland) found on the Russian lands. The history of Moscow's collections of books and the Polonica they included has been presented in a case study of the Library at the Russian State University for the Humanities. The Rare Books Section of this particular Library has gathered precious and varied Polonica. The paper includes the list of the cited books and autobiographical notes on the authors, translators and previous owners of the described volumes.